

El ganivet

(ALDC, II, 362. El ganivet)

Els mots llatins per a designar el ‘ganivet’ eren *CULTELLUS* ‘ganivet petit; punyale’, *NOVACULA* ‘ganivet; raor’ i *RASORIUM* ‘ganivet d’afaitar’ (llat. tardà). Però el mot que s’ha imposat en català és *ganivet*, der. dim. de **ganif*, **canif*, procedent del fràncic *KNIF* (cf. angl. *knife*, fr. *canif* ‘tremplomes’, al. *kneif* ‘podadora’); en cat. ant. es coneix la forma originària *canivet* i, des del s. XIV, *ganivet* alterna amb la forma metatitzada *gavinet*, present en Vicent Ferrer, Joanot Martorell, *Eiximplis* i estesa pel valencià i força punts del Principat; en mall. i men. es troba un altre tipus de metàtesi, *guinavet*, afavorida potser per l’articulació de la [ǵ] palatal (tot i que es dona en poblacions que no coneixen aquesta consonant palatal); altres var. fonètiques més esporàdiques: *gavinyet*, *ganyivet* (per palatalització de la *n* per la *i*, cf. cat. ant. *quiny* ‘quin’); *gaminet* (per l’equivalència acústica B = M).

El cat. ant. *coltell*, molt present en la literatura medieval, subsisteix sota la var. *cotell* 7, al Capcir -d’afinitat occitana-

i, per dissimilació de [l... ʎ] en [n... ʎ], en el mall. *contell* ‘gladiol silvestre’ per la forma de les seves fulles. *CULTELLU* va donar *cuchillo* en cast. i arag. castellanitzat -en arag. ant. era *cutiello-*, traspassat a les localitats ponentines amb var. com *cutxillo*, *cutxill*, *cutxilla*, *gotxillo*.

Navalla 93, 185 és una extensió de l’adstrat aragonès i no sembla que hagi estat mai mot català, tot i que la normativa va acomodar en *navalla* ‘raor’ el cast. *navaja*, que s’havia adaptat en *nava*[ʒ]a o *nava*[jʃ]a en la llengua col·loquial. *Raor* (var. *rasor*), en algunes localitats 4, 9, 16, 84, 85, s’aplica al ‘ganivet petit de butxaca’, però el seu significat tradicional és el de ‘navalla, instrument de tall molt fi per a afaitar’.

A notar *trinxet* 74, 75 i *trinxó* 77, der. de *trinxar* (← fr. ant. *trenchier*, mod. *trancher*), per al ganivet de fulla corbada, i *ganiveta*, *gavineta* 11, 16, 29, 40, 45, 53, 60, 74, 75, 77, 80, 81, 82, 89, de major dimensió, per a tallar el pa.

